

УДК 39 : 061.1 (477 : 430) «1947/1952»

DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2020.4\(32\).478](https://doi.org/10.33782/eminak2020.4(32).478)

ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФІЧНОЇ СЕКЦІЇ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА В НІМЕЧЧИНІ У 1947-1952 рр.

Галина Клинова-Дацюк

Національний університет водного господарства та природокористування
(Рівне, Україна)

e-mail: h.d.klynova-datsiuk@nuwm.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7144-3074>

У статті проаналізовано основні напрями діяльності Історико-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка в Німеччині у 1947-1952 рр., активними членами якої були відомі вчені Б. Крупницький, П. Курінний, О. Оглоблин, І. Мірчук, Н. Полонська-Василенко й інші. До її складу входило п'ять комісій: археологічна, історична, права та суспільних наук, філософсько-педагогічна, музикологічна. Доведено, що провідними напрями роботи секції та комісій були: організація та проведення наукових засідань, де виголошувалися й обговорювалися індивідуальні реферати досліджень членів, участь у спільних наукових форумах, приурочених Шевченківським дням і публікація праць на сторінках видань товариства.

Ключові слова: Наукове товариство ім. Шевченка, Історико-філософська секція, видавнича діяльність, «Енциклопедія Українознавства»

Після Другої світової війни Західна Німеччина стало осередком консолідації українських наукових сил, котрі представляли міжвоєнну та повоєнну хвилю еміграції. Більшість вчених опинилися у складних матеріально-побутових умовах таборового життя та загрози репатріації. Незважаючи на соціально-економічні труднощі післявоєнного лихоліття, українські дослідники розгорнули активну наукову та науко-організаційну роботу. Так, восени 1945 р. було засновано Українську вільну академію наук (УВАН), перенесено з Праги діяльність Українського вільного університету (УВУ), з Подебрад – Українського технічно-господарського університету (УТГУ). У березні 1947 р. у Мюнхені рішенням загальних зборів членів було відновлено функціонування Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) у складі якого тоді розпочала роботу Історико-філософська секція.

Діяльність товариства в цілому висвітлювалась як вченими діаспори (у т. ч. його членами), так і сучасними дослідниками. У працях Л. Винара¹, А. Жуковського², В. Кубійовича³, О. Подобєд⁴, О. Романіва⁵ загально розкрито основні напрями фун-

¹ Винар Л. Відродження українського наукового життя після Другої світової війни: 1945-1952. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. Вип. 9: Матеріали Другої міжн. конференції «Українська діаспора: проблеми дослідження». Острог, 2007. С. 60-71; Wypar L. *Ukrainian Scholarship in Exile: The DP Period, 1945-1952*. Kent; Ohio, 1989. 72 p.

² Жуковський А. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка в Європі. Львів; Париж, 2000, 140 с.

³ Кубійович В. Наукове товариство ім. Шевченка у 1939-1952 рр. *Український історик*. 1973. Ч. 1-2. С. 8-42.

⁴ Подобєд О. Українські наукові установи у повоєнній Західній Німеччині. *Evropsky Filozoficky a Historicky Diskurz*. 2018. Vol. 4. С. 32-39.

⁵ Романів О. Наукове товариство ім. Шевченка. 130 років праці для України. Львів, 2003. 40 с.

кціонування та здобутки НТШ у Німеччині. Аналіз джерел до історії товариства здійснили Д. Бурім, О. Кучерук та О. Маврін⁶. Окремі аспекти наукових праць членів Історико-філософської секції аналізували В. Кривошея та І. Кривошея, О. Ясь, Г. Клинова-Дацюк, М. Железняк⁷. Втім, незважаючи на наявність публікацій, актуальним залишаються комплексний аналіз діяльності Історико-філософської секції НТШ у Німеччині в 1947-1952 рр. Метою статті є: виокремити, проаналізувати основні напрямки та мотиви праці членів секції товариства у Німеччині 1947-1952 рр., важливість їх для розвитку історичної науки.

30 березня 1947 р. у Мюнхені рішенням загальних зборів членів було відновлено функціонування НТШ. Головою установи було обрано Івана Раковського, останнього очільника товариства у Львові в 1939 р. – час його ліквідації радянською владою. Його заступником став Зенон Кузеля, а секретарем – Володимир Кубійович⁸. Того ж дня учасники зборів виголосили доповіді про основні напрямки та форми роботи установи в еміграції. У своїй промові В. Кубійович підкреслив, що завдання української науки та форми організації українського наукового світу мусять впливати із безпосереднього зв'язку із життям. У сьогоднішніх трагічних для нашої нації часах український учений повинен, у першу чергу, займатися не тими проблемами, які йому особисто милі та любі, але цими, які сьогодні зв'язані з потребами нації⁹.

НТШ у Німеччині визнало чинним статут від 29 червня 1904 р. Упродовж 1947-1952 рр. товариство тричі його оновлювало, пристосовуючи до нових реалій. Вперше – 9 квітня 1949 р., повторивши попередній. Друге поновлення відбулося 15 листопада 1949 р., відповідно було запроваджено нову категорію членства – прихильників – поруч зі звичайними, дійсними, почесними, засновниками¹⁰. Із перенесенням центрального осередку НТШ до Франції відбулося третє оновлення статуту 23 березня 1952 р., який передбачав три категорії членства: дійсних, звичайних і прихильників¹¹.

У структурі товариства функціонувало три секції – Історико-філософська, Філологічна та Математично-природничо-медична. Директором Історико-філософської секції було обрано відомого вченого І. Мірчука, заступником – Й. Скрутеня, секретарем – І. Витановича. У складі було 44 дійсних члени, проте така кількість не була

⁶ Бурім Д., Кучерук О., Маврін О. Наукова та видавнича діяльність наукового товариства імені Шевченка в Європі. Київ, 2007. 528 с.

⁷ Кривошея В.В., Кривошея І.І., Кривошея О.В. Неурядова старшина Гетьманщини. Київ: Стило, 2009. 432 с. Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.). Монографія у 2 ч. / за ред. В. Смоля. Київ, 2014. Ч. 2. 650 с. Клинова-Дацюк Г.Д. Проблеми козацько-гетьманської доби у працях членів Наукового товариства ім. Шевченка в Німеччині (1947-1950 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. Вип. 29. Острого, 2019. С. 67-75. З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства» / Відп. ред. М. Железняк; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2018. 352 с.

⁸ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 10.

⁹ Кубійович В. Сучасні проблеми української науки. *Сьогочасне й Минуле*. Мюнхен, 1948. С. 9.

¹⁰ Статут НТШ від 15 листопада 1949 р. *Наукова та видавнича діяльність наукового товариства імені Шевченка в Європі* / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАНУ; Б-ка ім. Ольжича; Наук. т-во ім. Т. Шевченка в Європі; упоряд. Д.В. Бурім. Київ, 2007. С. 102-103.

¹¹ Статут НТШ від 23 березня 1952 р. *Наукова та видавнича діяльність наукового товариства імені Шевченка в Європі*. Київ, 2007. С. 110.

постійною. Їх основними обов'язками було розвивати українську науку та публікувати результати власних досліджень у виданнях товариства¹². До складу секції входило п'ять комісій – історична (голова – Б. Крупницький, заступник – Н. Полонська-Василенко, секретар – І. Левкович, нараховувала 17 дійсних членів), археологічна (голова – В. Щербаківський, заступник – Я. Пастернак, секретар – К. Филипович, 6 дійсних членів), права та суспільних наук (голова – Ю. Павликовський, заступник – М. Стахів, секретар – М. Васильїв, 15 дійсних членів) і філософічно-педагогічна (голова – І. Мірчук, заступник – О. Кульчицький, секретар – В. Янів, 6 дійсних членів) та музикологічна (голова – З. Кузеля, заступник – З. Лисько, секретар – Є. Крахно, 1 дійсний член)¹³. Ключовими напрямками роботи секції та комісій були: організація та проведення наукових засідань, участь у спільних форумах, приурочених Шевченківським дням, публікація праць на сторінках видань товариства та підготовка матеріалів до загальної частини «Енциклопедії українознавства».

Так склалося, що до НТШ увійшли переважно галичани, які були його членами до ліквідації советською владою. Водночас активно долучилися до розбудови товариства й Історико-філософічної секції українські вчені-емігранти з радянської України, які мешкали у Німеччині та були активними членами УВАН. 13 червня 1947 р. новими дійсними членами НТШ стали відомі історики П. Курінний, О. Оглоблин, Л. Окіншевич, Н. Полонська-Василенко. Процедура обрання дійсних членів була прописана у статуті. Відповідно кандидат подавав керівникові секції аналіз наукового доробку та бібліографію своїх праць, які розглядалися на зборах секції та затверджувався більшістю голосів. Остаточне рішення приймалося відділом НТШ¹⁴. Пізніше цю категорію поповнили В. Гришко (17.09.1947 р.), М. Васильїв, О. Кульчицький (30.12.1947 р.), І. Борщак (25.02.1948 р.), Б. Мартос (28.04.1948 р.), В. Петрів (8.07.1948 р.)¹⁵. У червні 1950 р. таку процедуру проходив сходознавець О. Прицак. Відома дослідниця Н. Полонська-Василенко представляла реферат про наукову працю вченого з додатками автобіографії та бібліографії, яким рекомендувала в дійсні члени¹⁶.

Робота секцій і комісій регламентувалася статутом, який не визначав часу та періодичності її засідань. Відповідно вони відбувалися у міру потреби. На порядок денний виносилося виголошення рефератів дійсних членів і дискусії над ними, схвалення видань до друку, обговорення кандидатур та їх рекомендація в дійсні члени¹⁷. Досить різноманітною була тематика виголошених рефератів. Найактивнішими в цьому плані були комісії права і суспільних наук та історична. Для прикладу, в 1947-1949 рр. члени історичної комісії провели 7 наукових засідань, на яких виголошували реферати: О. Оглоблин «Студії над історією Русів» і «Хмельниччина й залізорудна промисловість Правобережної України», Б. Крупницький «Гетьман К. Розумовський в навітленні його прямого нащадка гр. Камалія Львовича», «Ідеологічні основи «Історії Русов», Л. Окіншевич «Інститут Гетьманату», Н. Полонська-Василенко «Повстання 1768 р. на Запоріжжі», А. Яковлів «Українсь-

¹² Статут НТШ від 15 листопада 1949 р.... С. 102.

¹³ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 17-19.

¹⁴ Статут НТШ від 15 листопада 1949 р.... С. 104-105.

¹⁵ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 14.

¹⁶ Бурім Д., Кучерук О., Маврін О. Наукова та видавнича діяльність... С. 451-453.

¹⁷ Статут НТШ від 15 листопада 1949 р... С. 104.

кий кодекс 1743 р.», О. Пріцак «Союз Хмельницького з Туреччиною 1648 р.»¹⁸. Члени комісії планували видати три збірники, приурочені революціям 1648, 1848 і 1918 рр., однак реалізували лише один, присвячений початку Національно-визвольної війни Б. Хмельницького.

Комісія права та суспільних наук провела 8 засідань, на яких обговорено реферати М. Стахіва «Вплив Хмельниччини на формацію української нації» та «Юридичний характер Переяславської угоди 1654 р.», Я. Падоха «Міські суди на Україні-Гетьманщині після 1648 р.» і «Магдебурзьке право в містах української козацької держави», окремі з яких були опубліковані у виданнях НТШ. Філософічно-педагогічна комісія теж організувала 8 засідань, на яких розглядали реферати, присвячені проблемам духовності суспільства, шкільництва, психології переміщених осіб тощо. Окремі праці вчених були опубліковані на сторінках часопису товариства «Сьогочасне й Минуле»¹⁹. Найменше засідань провели члени археологічної комісії – лише два, на яких обговорили перебування скіфів на території України та нові матеріали до археологічної карти західноукраїнських земель, а музикологічної – одне²⁰. Малочисельність засідань пояснюється розпорошеністю науковців по різних регіонах Західної Німеччини та віддаленістю місць їхнього проживання від Мюнхену. Поточні питання роботи комісії вирішувалися кореспонденційним шляхом.

Отже, найбільш активними організаторами наукових засідань і доповідачами індивідуальних рефератів були члени комісії права та суспільних наук та історичної. Тематика рефератів є відображенням багаторічних наукових зацікавлень вчених і свідчить про підняття тем, які в силу політичних причин не могли об'єктивно досліджуватися на батьківщині.

Колективною справою усіх секцій товариства була участь у спільних засіданнях і наукових з'їздах. Щорічно у березневі дні НТШ організувало святкові наукові імпрези, приурочені патронові товариства Т. Шевченкові²¹. Шевченківські форуми стали доброю традицією не тільки в НТШ, а й УВАН²². Вони слугували платформою не лише для виголошення доповідей про різні аспекти життя та багатогранної діяльності Кобзаря, а й для підбиття підсумків річної роботи установ і накреслення планів на майбутнє.

Товариство практикувало й нову форму праці – це організація академічних вечорів у Мюнхені спільно з Українським католицьким академічним сеньйоратом ім. митрополита А. Шептицького та Центральним союзом українського студентства. Координатором заходів від НТШ був член Історико-філософічної секції, відомий психолог О. Кульчицький. Упродовж 1947-1949 рр. було проведено низку академічних вечорів, у тому числі й приурочених подіям 1 листопада 1918 р. та 22 січня 1919 р., на яких членами секцій проголошено 22 реферати з українознавчої проблематики²³. Метою таких заходів було познайомити українців, а особливо студентство із здобутками наукових досліджень українських вчених в еміграції.

¹⁸ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 17-18.

¹⁹ Кульчицький О. Психологія «переміщених осіб» – таборян. *Сьогочасне й Минуле*. Ч. 1-2. Мюнхен, 1949. С. 68-77.

²⁰ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 16.

²¹ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 23.

²² Клинова-Дацюк Г.Д. Українська вільна академія наук у Німеччині: виникнення та розвиток установи в 1945-1952 рр. *Історичні праці Запорізького національного університету*. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. Вип. 52. Т. 2. С. 57.

²³ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 24.

Пріоритетною справою у функціонуванні НТШ була видавнича. Саме друкована продукція установи сприяла долученню до іншомовного наукового світу та популяризації української проблематики. Керівництво товариства розуміло її важливість про що свідчать окремі положення програмного документу. Видавнича діяльність НТШ у 1947-1952 рр. відзначалася серійними та періодичними друками. Зпоміж видавничих проєктів товариства було відновлено випуск «Хроніки». Протягом 1947-1952 рр. вийшло три числа (Ч. 75-77), які продовжили нумерацію з урахуванням львівських. Цінним для дослідників вони є тим, що на їх сторінках опубліковано інформацію про створення структурних підрозділів, тематику доповідей і короткі конспекти рефератів тощо.

У 1947-1952 рр. товариство видало чотири томи «Записок НТШ», з них три підготували члени Історико-філософської секції. Їх особливою рисою було включення розлогих резюме досліджень англійською та німецькою мовами. До трьохсоті річниці початку Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. члени секції підготували спеціальний 156 том «Записок НТШ», який було опубліковано за редакцією відомого історика Бориса Крупницького. У збірнику представлені статті В. Гришка²⁴, О. Оглоблина²⁵, Я. Падох²⁶, О. Прицак²⁷, М. Стахів²⁸. Звернення до цієї проблематики було зумовлено тим, що вона в силу суспільно-політичних обставин не знайшла належного об'єктивного висвітлення у радянській історіографії, оскільки в УРСР тривала «ждановщина», одним із проявів якої була боротьба проти історичних концепцій М. Грушевського та його школи. Відзначимо, що такі праці були продовженням вивчення основних державотворчих аспектів епохи Б. Хмельницького, які здійснювали у міжвоєнний період 20-30 рр. ХХ ст. в еміграції І. Борщак, М. Кордуба, Д. Оляничин та інші вчені. Загалом, у збірнику опубліковано статті, які ґрунтувалися на архівних матеріалах, містили нові думки про дипломатію Б. Хмельницького, особливості розвитку залізорудної промисловості Правобережжя та правове становище основних соціальних верст суспільства.

У 157 томі «Записок Наукового товариства ім. Шевченка» видрукувана монографія дійсного члена НТШ, УВАН і професора УВУ Лева Окіншевича «Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII-XVIII ст.»²⁹, яка тривалий час залишалася єдиним комплексним дослідженням неурядової старшини Гетьманщини в українській історіографії. Дослідження було виконане ще в Україні у 1932-1933 рр. та неодноразово обговорювалося на засіданнях Комісії для виучування історії західноруського та українського права ВУАН, співробітником якої був автор. Звернення до цієї проблематики було зумовлено тим, що в українській радянській історіографії це питання певною мірою замовчувалося й об'єктивно не вивчалось. Діяльність козацької старшини, її соціальна політика та загалом суспільно-політичне життя Гетьманщини негативно оцінювалася в тогочасних працях. Відзначимо, що монографія Л. Окіншевича склала підґрунтя для подальших студій,

²⁴ Гришко В. До суспільної структури Хмельниччини. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Мюнхен, 1948. Т. 156. С. 7-60.

²⁵ Оглоблин О. Хмельниччина й залізорудна промисловість Правобережної України. *Записки...* С. 129-140.

²⁶ Падох Я. Міські суди на Україні-Гетьманщині. *Записки...* С. 93-123.

²⁷ Прицак О. Союз Хмельницького з Туреччиною 1648 р. *Записки...* С. 143-160.

²⁸ Стахів М. Вплив Хмельниччини на формацію української нації. *Записки...* С. 65-88.

²⁹ Окіншевич Л. Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII-XVIII ст. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Мюнхен, 1948. Т. 157. 231 с.

здійснених істориками у незалежній Україні. Нині, окремі погляди її автора на певні проблеми розходяться з думками сучасних науковців³⁰. Це, насамперед, зумовлено розширенням джерельної бази та введенням до наукового обігу нових документів, які на той час були недоступні еміграційному історичному архіву, який був відірваний від українських архівів і бібліотек.

Члени НТШ, зокрема відомий дослідник Андрій Яковлів, тривалий час вивчали історію створення та зміст Кодексу 1743 р. У 1949 р. вийшла його монографія «Український кодекс 1743 р. «Права, за якими судиться малоросійський народ»»³¹, опублікована в 159 томі «Записок НТШ». Матеріали дослідження значно поглиблюють відомості про причини не санкціонування кодексу, використання членами комісії іноземних джерел права та застосування їх окремих норм на теренах Гетьманщини. На думку сучасної дослідниці Т. Маньгори, є зразком всебічного історико-правового дослідження³².

Спільною справою всіх членів товариства була підготовка та написання статей до загальної частини «Енциклопедії Українознавства». У складі НТШ у березні 1948 р. розпочав свою роботу Інститут Енциклопедії Українознавства, під керівництвом Зенона Кузеля. Метою його діяльності було видання енциклопедії, яка б познайомила українців та іноземців у іншомовному культурному середовищі з української проблематику. Планувалося, що енциклопедія обійматиме 2 томи: перший загальний і другий гасловий, проте в світ у 1949 р. вийшло три, загальною кількістю 1230 сторінок³³. Головними редакторами були В. Кубійович і З. Кузеля³⁴. Проте координатором підготовчої роботи енциклопедії був відомий географ В. Кубійович, котрий близько сорока років присвятив цій справі. Вчений згуртував навколо енциклопедії значну кількість науковців, які всупереч складним умовам повоєнної еміграції продовжували наукову працю та готували статі до довідника. Сприятливим чинником у роботі над енциклопедією було те, що в Західній Німеччині сконцентрувалася у таборах переміщених осіб і поза ними більшість науковців, провідних фахівців різних ділянок українознавства, які без відсутності архівів і великих бібліотечних фондів творили оригінальні статті.

Важливий внесок у цю справу зробили вчені Історико-філософської секції. Зпоміж членів секції до складу редакційної колегії енциклопедії увійшли – Н. Полонська-Василенко та О. Кульчицький. Редакційну роботу відділів «Археології та історії» виконували Я. Пастернак, Б. Крупницький, О. Оглоблін, «Права» – Л. Окіншевич, «Культури» – О. Кульчицький³⁵.

Значних зусиль доклали вчені для підготовки та написання матеріалів історичної частини, яка є найбільш об'ємною. Її авторами, на запрошення В. Кубійовича, стали відомі історики Б. Крупницький, О. Оглоблін, Н. Полонська-Василенко, П. Курінний, Я. Пастернак та інші. Неодноразово на наукових з'їздах товариства, засіданнях секції та комісії обговорювалися концепція, зміст і добірність авторських матеріалів. Ці питання аналізувалися й вирішувалися також шляхом листу-

³⁰ Кривошея В.В., Кривошея І.І., Кривошея О.В. Вказ. пр.

³¹ Яковлів А. Український кодекс 1743 р. «Права, за якими судиться малоросійський народ». *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Мюнхен, 1949. Т. 159. 210 с.

³² Маньгора Т.В. Політико-правові погляди А.І. Яковліва: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2015. С. 9.

³³ Енциклопедія Українознавства. У 3 т. Мюнхен, 1949. 1230 с.

³⁴ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 25.

³⁵ Енциклопедія Українознавства. Т. 3. Мюнхен, 1949. С. 1198.

вання. Про важливість для вчених якісної підготовки матеріалів до енциклопедії йшлося в одному з листів О. Оглоблина до Б. Крупницького: «Історичний відділ Енциклопедії Українознавства – це наша спільна справа, за яку несемо – не формальну, а моральну однакову (спільну й рівну) відповідальність перед наукою й українським громадянством, ми всі троє, як провідні історики на еміграції»³⁶. Отже, виданням енциклопедії вчені намагалися заповнити відсутність об'єктивних відомостей з різних ділянок знань про Україну та її історичне минуле для українців, котрі з певних причин опинилися на еміграції і були розпорошені по країнах світу. Своєрідним визнанням важливості довідника для читачів було репринтне перевидання енциклопедії у 1994-1995 рр. Інститутом Української археографії Академії наук України.

Негативно вплинула на функціонування українських наукових установ у Німеччині грошова реформа 1948 р. Вчені й інституції почали потерпати від матеріальної скрути. Ситуацію ускладнював процес ліквідації таборів переміщених осіб, де мешкала значна кількість науковців. Саме ці чинники сповільнили діяльність секцій НТШ і штовхали вчених на еміграцію до США, Канади й інших країн. З цього приводу Б. Крупницький писав у листі О. Оглоблину: «Наші культурні установи, газети, журнали, університет і наукові інституції тільки тоді вийдуть з кризи, коли матеріальна база нашої широкої маси поліпшиться»³⁷. Про кризове становище українських установ у 1949 р. йдеться у листі В. Кубійовича до С. Решетила: «Німеччина вже перестала бути осередком української еміграції, а хочай перебувають тут ще деякі центральні установи, то вони чим раз кволі і мусять переходити на нові методи дій»³⁸.

Дедалі гостро перед керівництвом НТШ поставала проблема місцеперебування центру товариства, яка підсилювалася відсутністю власного приміщення в Німеччині³⁹. Очільники установи схилилися до думки, що центральне місце перебування має бути в США, де синхронно у 1947 р. було утворено окремий відділ на чолі з М. Чубатим⁴⁰. Водночас були певні страхи та вагання. Українські науковці, які емігрували за океан зіштовхнулися з проблемою незнання мов, нострифікації дипломів про вищу освіту, заробляння коштів собі на життя фізичною працею.

Позитивне вирішення проблеми відбулося наприкінці 1949 р., коли за фінансової підтримки єпископа І. Бучка було придбане приміщення для товариства в місті Сарселі. Весною 1951 р. окремі члени Історико-філософської секції, а саме З. Кузеля, О. Кульчицький, В. Янів переїхали до Франції, де розпочали процес створення Європейського відділу НТШ⁴¹. Інші науковці, зокрема О. Оглоблін, Л. Окіншевич, А. Яковлів виїхали до США. П. Курінний, Б. Крупницький, І. Мірчук, Н. Полонська-Василенко й інші залишилися у Німеччині та продовжували наукову працю.

³⁶ Архів Українського історичного товариства (Архів О. Оглоблина). Ф. С. Оп. 3. Спр. 1. Лист О. Оглоблина до Б. Крупницького від 31 серпня 1948 р. Арк. 1.

³⁷ Архів Українського історичного товариства (Архів О. Оглоблина). Ф. С. Оп. 3. Спр. 1. Лист Б. Крупницького до О. Оглоблина від 18 листопада 1949 р. Арк. 1.

³⁸ Лист В. Кубійовича до С. Решетила від 2 листопада 1949 р. *Володимир Кубійович. Мемуари. Роздуми. Вибрані листи*. Т. 2. Упор. О. Шаблій. Париж; Львів, 2000. С. 742.

³⁹ Бюлетень Наукового товариства ім. Шевченка. Мюнхен, 1949. Ч. 1-2; Бурім Д., Кучерук О., Маврін О. *Наукова та видавнича діяльність...* С. 132.

⁴⁰ Хроніка НТШ. 1954. Ч. 77. С. 13.

⁴¹ Протокол Основуючих зборів Європейського відділу Наукового товариства ім. Шевченка. В: Бурім Д., Кучерук О., Маврін О. *Наукова та видавнича діяльність...* С. 274.

Отже, члени Історико-філософичної секції НТШ 1947-1952 рр. провадили активну наукову роботу. Одним із важливих напрямів якої було виступи з рефератами з актуальних проблем давньої, козацько-гетьманської доби, української історіографії, інших галузей знань, участь у роботі Шевченківських форумів. Незважаючи на важкі умови життя в таборах і поза ними в умовах післявоєнного часу, вчені секції опублікували збірник, присвячений 300-й річниці початку Національно визволь-визвольної війни 1648 р., монографічні дослідження Л. Окіншевича «Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII-XVIII ст.» та А. Яковліва «Український кодекс 1743 р. «Права, за якими судиться малоросійський народ»», які не втратили актуальності й нині. Науковці секції долучилися до написання статей в «Енциклопедію Українознавства», яка мала важливе значення для подальшої боротьби українського народу за відновлення власної незалежної держави.

REFERENCES

- Burim, D., Kucheruk, O. & Mavrin, O.** (2007). *Naukova ta vydavnycha diialnist naukovohto tovarystva imeni Shevchenka v Evropi* [Scientific and publishing activity of the Shevchenko Scientific Society in Europe]. Kyiv [in Ukrainian].
- Hryshko, V.** (1948). Do suspilnoi struktury Khmelnychchyny [To the social structure of Khmelnytsky region]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka* (Vol. 156, pp. 7-60). Munkhen [in Ukrainian].
- Klynova-Datsiuk, H.D.** (2019). Problemy kozatsko-hetmanskoji doby u pratsyakh chleniv Naukovoho tovarystva im. Shevchenka v Nimechchyni (1947-1950 rr.) [Problems of the Cossack-Hetman Era in the works of members of the Shevchenko Scientific Society in Germany (1947-1950)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya»: Istorychni nauky*, 29, 67-75 [in Ukrainian].
- Klynova-Datsiuk, H.D.** (2019). Ukrainska vilna akademiya nauk u Nimechchyni: vynykenna ta rozvytok ustanovy v 1945-1952 rr. [Ukrainian Free Academy of Sciences in Germany: the origin and development of the institution in 1945-1952]. *Istorychni pratsi Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 52, Vol. 2, 55-61 [in Ukrainian].
- Kryvosheia, V.V., Kryvosheia, I.I. & Kryvosheia, O.V.** (2009). *Neuriadova starshyna Hetmanshchyny* [Non-governmental foreman of the Hetmanate]. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
- Kubiyovych, V.** (1973). Naukove tovarystvo im. Shevchenka u 1939-1952 rr. [Shevchenko Scientific Society in 1939-1952]. *Ukrainskyi istoryk*, 1-2, 8-42 [in Ukrainian].
- Kubiyovych, V.** (1948). Suchasni problemy ukrayinskoi nauky [Modern problems of Ukrainian science]. In *Siohochasne i mynule*. Munkhen, 5-17 [in Ukrainian].
- Kubiyovych, V. & Kuzelia, Z.** (Eds.). (1949). *Entsyklopedia Ukrayinoznavstva* [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. Vol. 1-3. Munkhen [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, O.** (1949). Psykholohiia «peremishchenykh osib» – taborian [Psychology of «displaced persons» – campers]. In *Siohochasne i mynule*, Vol. 1-2. Munkhen, pp. 68-77 [in Ukrainian].
- Manhora, T.V.** (2015). *Polityko-pravovi pohlyady A.I. Yakovliva* [Political and Law views of A.I. Yakovliv]. (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Ohloblyn, O.** (1948). Khmelnychchyna i zalizorudna promyslovishtva Pravoberezhnoji Ukrainy [Khmelnytsky region and iron ore industry of the Right Bank of Ukraine]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, (Vol. 156, pp. 129-140). Munkhen [in Ukrainian].
- Okinshevych, L.** (1948). Znachne viiskove tovarystvo v Ukraini-Hetmanshchyni XVII-XVIII st. [Significant military society in Ukraine-Hetmanate XVII-XVIII centuries]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*. Vol. 157. Munkhen [in Ukrainian].
- Padokh, Y.** (1948). Miski sudy na Ukrayini-Hetmanshchyni [City courts in Ukraine-Hetmanate]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, (Vol. 156, pp. 93-123). Munkhen [in Ukrainian].
- Podobied, O.** (2018). Ukrainski naukovi ustanovy u povoienni Zakhidni Nimechchyni [Ukrainian scientific institutions in post-war West Germany]. *Evropsky Filozoficky a Historicky Diskurz*, 4, 32-39 [in Ukrainian].
- Pritsak, O.** (1948). Soiuz Khmelnytskoho z Turechchynoiu 1648 r. [Khmelnytsky's union with Turkey in 1648]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, (Vol. 156, pp. 143-160). Munkhen [in Ukrainian].
- Romaniv, O.** (2003). *Naukove tovarystvo im. Shevchenka. 130 rokiy pratsi dlia Ukrainy* [Shevchenko Scientific Society. 130 years of work for Ukraine]. Lviv [in Ukrainian].

- Stakhiv, M.** (1948). Vplyv Khmelnychchyny na formatsiyu ukrainskoyi natsii [The influence of Khmelnytsky activity on the formation of the Ukrainian nation]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, (Vol. 156, pp. 65-88). Munkhen [in Ukrainian].
- Shablii, O.** (Comp.) (2000). *Volodymyr Kubiyovych. Memuary. Rozdumy. Vybrani lysty* [Volodymyr Kubiyovych. Memoirs. Reflections. Selected letters]. T. 2. Paryzh; Lviv [in Ukrainian].
- Wynar, L.** (1989). *Ukrainian Scholarship in Exile: The DP Period, 1945-1952*. Kent; Ohio [in English].
- Wynar, L.** (2007). Vidrozhennia ukrainskoho naukovooho zhyttia pislia Druhoi svitovoi viiny: 1945-1952 [Revival of Ukrainian scientific life after the Second World War: 1945-1952]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya»: Istorychni nauky*, 9, 60-71 [in Ukrainian].
- Yakovliv, A.** (1949). Ukrainskyi kodeks 1743 r. «Prava, za yakymy sudytsia malorosiiskyi narod» [Ukrainian Code of 1743 «Rights under which the people of Little Russia are sued»]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, (T. 159). Munkhen [in Ukrainian].
- Yas, O.** (2014). Istoryk i styl. Vyznachni postati ukrainskoho istoriopysannia u svitli kulturnykh epokh (pochatok XIX – 80-ti roky XX st.) [Historian and Style. Prominent figures of Ukrainian historiography in the light of cultural epochs (early of the XIX – 80s of the XX century)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zhelezniak, M.** (Ed.) (2018). *Z laboratorii tvorennia «Entsyklopedii ukrainoznavstva»* [From the laboratory of the «Encyclopedia of Ukrainian Studies»]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zhukovskiy, A.** (2000). *Narys istorii Naukovoho tovarystva im. Shevchenka v Evropi* [Essay on the history of the Shevchenko Scientific Society in Europe]. Lviv; Paryzh [in Ukrainian].

Halyna Klynova-Datsiuk

(National University of Water Eenvironmental Engineering, Rivne, Ukraine)

e-mail: h.d.klynova-datsiuk@nuwm.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7144-3074>

Activities of Historical and Philosophical Section of Shevchenko Scientific Society in Germany in 1947-1952

The main activities of the Historical and Philosophical Section of the Shevchenko Scientific Society (NTSh) in Germany in 1947-1952, which active members were well-known scientists B. Krupnytskyi, P. Kurinnyi, I. Mirchuk, O. Ohloblyn, N. Polonska-Vasylenko, and others are analyzed in the paper. It consisted of five commissions: Archeological, Historical, Law and Social Sciences, Philosophical and Pedagogical, Musicological. It is proved that the work of sections and commissions was regulated by the Statute of the NTSh, which did not set the time and periodicity of their scientific meetings. Accordingly, they were held as needed.

It is found out that the leading areas of the section and commissions activities were the organization and holding of scientific meetings, participation in joint scientific forums dedicated to Shevchenko Days, and publication of works on the pages of society's periodicals and series of issues.

It should be mentioned that Shevchenko forums became a good tradition not only in the NTSh but also in the UVAN (Ukrainian Free Academy of Sciences). They served not only as a platform for reporting on various aspects of the Kobzar's life and multifaceted activities but also for summarizing the annual work of the institutions and outlining plans for the future.

An important achievement of the members of the section was the publication of three volumes of the 'Memoirs of the Scientific Ševčenko Society'. The first of them is dedicated to the 300th anniversary of the revolution of Khmelnytskyi (1648-1948), the other two are the monographs by L. Okinševyč 'The Nobility in the Ukrainian State of the XVIIth – XVIIIth centuries' and A. Yakovliv 'Ukrainian Code of the Year 1743. Statute According to which the Ukrainian people are Judge'. These works have not lost their relevance even up to the present time.

The scholars of the section made a significant contribution to the preparation of the materials of the 'Encyclopedia of Ukraine' general part, by the publication of which they tried

to fill the lack of objective information on various fields of knowledge about Ukraine and its historical past for Ukrainians who for some reason emigrated and lived around the world.

Keywords: Shevchenko Scientific Society, Historical and Philosophical Section, publishing, 'Encyclopedia of Ukraine'

Надійшла до редакції / Received: 15.11.2020

Схвалено до друку / Accepted: 29.12.2020